

TEKNOKENTLERİN ve AR-GE FİRMALARININ 4691 SAYILI TGB KANUNU, VUK ve TTK AÇISINDAN DENETİMİ**TGB LAW NO 4691 of TEKNOCITIES and AR-GE COMPANIES, VUK and TTK INVESTIGATION****Öğr.Gör. Mesut BİLGİNER**Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü,
Kahramanmaraş/Türkiye**Alican AFŞAR**DR Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme ABD,
Kahramanmaraş/Türkiye**Zahide AKDOĞAN**YL Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme ABD,
Kahramanmaraş/Türkiye**ÖZET**

Günümüzde hızla gelişen teknoloji coğrafi sınırları ortadan kaldırmaya başlamış, bu doğrultuda basit nitelikli ürünlerin yanı sıra katma değeri yüksek ürünlerin üretimine olan talep artmıştır. Bilim ve teknolojinin geliştirildiği Teknokentler sahip oldukları nitelikler vasıtasıyla bu talebi karşılamayı amaçlamaktadır. Ülkemizde 2001 yılında çıkan Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ile oluşturulmuş Teknokentler üniversite-sanayi işbirliğini sağlama, inavasyon yapma, bilgi ve teknoloji geliştirme gibi anahtar görevleri üstlenmektedir.

Ekonomik kalkınmanın bir koşulu haline gelmiş olan teknoloji ve teknolojiye bağlı yatırımların istenilen kalkınma performansını gösterebilmesi için bu yatırımların kuruluşunda belirlenen hedeflere bağlı bir şekilde devamlılığını sürdürmesi ve amaçlarından sapmaması beklenmektedir. Bu nedenle bu kuruluşların denetimi teknoloji politikalarının başarılı sonuçlanması açısından oldukça önemlidir.

Çalışmamızda Teknokentler ile ilgili kavramlar, Teknokentlerin kuruluşu, yönetimi, verilen destekler vergi muafiyeti ve istisnalara yönelik literatür incelemesi yapılmış bunun yanı sıra Teknokentlerin TGBK, VUK ve TTK açısından denetimine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Teknokent, Teknopark, Teknoloji Geliştirme Bölgesi.

ABSTRACT

Nowadays, the rapidly developing technology has begun to remove geographical borders, in this direction the demand for the production of high value added products increased as well as simple quality products has increased. Technocities, where science and technology are developed, aim to meet this demand through their qualifications. Technocities, established with the Technology Development Zones Law in 2001, has undertaken key tasks such as providing university-industry cooperation, making innovations, developing knowledge and technology.

It is expected that these investments will maintain their continuity and not deviate from their aims in order to be able to show desired development performance of technology and technology related investments that have become a condition of economic development. For this reason, the supervision of these institutions is very important in terms of the successful completion of the technology policies.

In our work, concepts related to Technocities, the establishment and management of Technocities, the support given, the tax exemption and the literature review for the exemption were made, as well as the inspections of Teknokents in terms of TGBK, VUK and TTK.

Key Words: Technocity, Technopark, Technology Development Zone

1. GİRİŞ

İnsanoğlu, yaratıldığından bu yana sürekli gelişme ve yenilik arayışındadır. Bilim ve teknolojinin gelişmesine zemin hazırlayan bu arayışın bir sonucu olarak dünyada ve ülkemizde Teknokentler kurulmaktadır.

Teknokentler ilk olarak 1950’li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde Stanford Üniversitesi’nin öncülüğünde Silikon Vadisi’nin kurulmasıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonra diğer ülkelerde de Teknokentlerin kurulması ile bölgesel-ulusal ekonomilerde katma değeri yüksek ve devamlılığı olan ürünlerin meydana gelme süreci hızlanmıştır.

Teknokentler, üniversitelerde gerçekleştirilen bilimsel çalışmalarla sanayinin deneyimini birleştirerek ticari birer varlık haline gelmesini sağlayan önemli çekim merkezleridir.

Dünyanın 20 büyük ülkesinden biri olan ülkemizin en gelişmiş 10 ülkeden biri olabilmesi için bu konuda çabaların artarak devam etmesi gerekmektedir. Ülkemizde de Teknokentlerin ya da diğer adıyla teknoparkların kuruluşu söz konusu çabaların önemli bir parçasıdır.

Bu çalışmada, Teknokentlerle ilgili kavramlar, kuruluşu, yönetimi, verilen destekler, vergi muafiyet ve istisnaları ile bunların denetimi ele alınmaktadır.

2. TEKNOKENT KAVRAMI, KAPSAMI, KURULUŞU VE GÖREVLERİ

Teknokentler, Teknopark olarak da tanımlanmaktadır.

2.1. Teknokent Kavramı ve Türleri

Kuruldukları ülkelerin bilim ve teknoloji politikası, üniversitelerin imkânları, coğrafi yapısı ve teknolojik gelişmişlik düzeyine göre farklı uygulama biçimleri gösteren bu kurumlar Teknokent, Teknopark, Bilim Parkı ve Teknoloji Geliştirme Merkezi, Araştırma Parkı, Mükemmeliyet Merkezi gibi farklı isimlerle tanımlanabilmektedir (Fettahlıoğlu vd. 2015:281).

Ülkemizde ise yasal ve resmî olarak “Teknoloji Geliştirme Bölgesi” denilirken günlük kullanımda “Teknopark” ya da “Teknokent” kavramları tercih edilmektedir.

2.1.1. Teknokent (Teknopark) Kavramı

Ülkemizde Teknokentlerin oluşumuna yönelik ilk adım 1991 yılında atılmış ve KOSGEB’in girişimi ile ODTÜ ve İTÜ’de birer tane Teknoloji Geliştirme Merkezi açılmıştır. 1992 yılında Marmara Araştırma Merkezi için ilk adımlar atılmış ve nihayet 26 Haziran 2001 tarihinde çıkartılan 4691 sayılı “Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu” ile Teknokentlerin yasal zemini oluşturulmuştur (Barlas, 2014:65).

Teknokentler, bir üniversite veya araştırma kurumunda ve/veya öncülüğünde üretilen bilginin ticarileşmesine imkân sağlamak ve böylece katma değeri yüksek ürünler elde etmek suretiyle bölge ve ülkeye katkı sağlamayı amaç edinen yapılardır. Bu yapılar, AR-GE ve inovasyon temelli firmaları bünyesinde barındırmakta ve yönetmektedir. Bu hizmetin karşılığı olarak yönetici ve işletici bir şirkete mevzuatında öngörülen bir takım destek mekanizmalarıyla vergi dışı avantajlar ile vergi muafiyet ve istisnaları tanınmaktadır (DDK, 2009:30).

2.1.2. Teknoloji Geliştirme Bölgesi

Ülkemizde üniversiteler, araştırma kurum ve kuruluşları ile üretim sektörlerinin işbirliği sağlanarak, ülke sanayinin uluslararası rekabet edebilir ve ihracata yönelik bir yapıya kavuşturulması amaçlanmaktadır. Bütün bu çalışmaların sonucunda 06.07.2001 tarih ve 24454 sayılı RG’de yayınlanan 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ile ülkemizdeki Teknokentlerin yasal altyapısı hazırlanmıştır.

4691 sayılı Kanunun amacı teknolojik bilgi üretmek, üründe ve üretim yöntemlerinde yenilik geliştirmek, ürün kalitesini veya standardını yükseltmek, verimliliği artırmak, üretim maliyetlerini

düşürmek, teknolojik bilgiyi ticarileştirmek, teknoloji yoğun üretim ve girişimciliği desteklemek, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeni ve ileri teknolojilere uyumunu sağlamaktır.

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, ileri veya yeni teknoloji kullanan şirketlerin AR-GE yaparak teknoloji veya yazılım ürettikleri, inovasyonu ticari bir ürün veya hizmete dönüştürmek için çalışma ve araştırma yaptıkları, üniversite veya bir araştırma kurumunun bilimsel potansiyeli ve altyapısını kullanarak ekonomik gelişme elde etmeyi amaçlayan yerlerdir (Keleş 2007: 92).

Bu maksatla, öncelikle şehirde oluşturulan Kurucu Heyet tarafından Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na başvurularak belirlenen coğrafi alanın Teknoloji Geliştirme Bölgesi ilan edilmesi istenir. Bakanlık söz konusu başvuru dosyasını inceleyerek talebi olumlu değerlendirirse; 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'na göre, önceden belirlenen coğrafi alan, Bakanlar Kurulu Kararıyla Teknoloji Geliştirme Bölgesi ilân edilir.

Bir coğrafi alanın TGB ilan edilmesine karar verilirken, Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunun kararları da esas alınmaktadır. Bununla beraber, teknoloji yoğun alanlarda yatırım olanakları yaratmak, araştırmacı ve vasıflı kişilere iş imkânı yaratmak, teknoloji transferine yardımcı olmak ve yüksek/ileri teknoloji sağlayacak yabancı sermayenin ülkeye girişini hızlandıracak teknolojik alt yapıyı oluşturma amacı da dikkate alınmaktadır.

Teknoloji Geliştirme Bölgesi; yeni veya ileri teknolojide mal ve hizmet üretmek isteyen girişimcilerin, araştırmacı ve akademisyenlerin sınaî ve ticari faaliyetlerini üniversitelerin yanında veya yakınında yürütebilmelerine ve bu üniversitelerden yararlanabilmelerine imkân vermek için kurulmuş akademik, sosyal ve kültürel sitelerdir (teknopark.sanayi.gov.tr, 21.04.2016).

10.08.2016 tarih ve 29797 sayılı Resmi Gazete (RG)'de yayınlanan TGB Uygulama Yönetmeliği'nin 4. maddesinde Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nin (TGB) tanımı yapılmıştır. Buna göre, "TGB, Yüksek/ileri teknoloji kullanan ya da yeni teknolojilere yönelik firmaların, belirli bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü ya da AR-GE merkez veya enstitüsünün olanaklarından yararlanarak teknoloji veya yazılım ürettikleri/geliştirdikleri, teknolojik bir buluşu ticari bir ürün, yöntem veya hizmet haline dönüştürmek için faaliyet gösterdikleri ve bu yolla bölgenin kalkınmasına katkıda buldukları, aynı üniversite, yüksek teknoloji enstitüsü ya da AR-GE merkez veya enstitüsü alanı içinde veya yakınında; akademik, ekonomik ve sosyal yapının bütünleştiği siteyi veya bu özelliklere sahip teknoparkı ya da teknokenti" ifade eder (Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği [TGBUY], 4.Md.).

Ülkemizdeki bazı bölgelerde, aynı sektörlerde faaliyet gösteren firmalar kümeleniyordu. Bu sebeple, aynı sektör grubunda ve bu sektör grubuna dâhil alt sektörlerde faaliyet gösteren girişimcilerin yer aldığı tematik teknoloji geliştirme bölgelerinin kurulmasına karar verilmiştir. Bu sebeple, "İhtisas Teknoloji Geliştirme Bölgesi" kavramı 10.08.2016 tarih ve 29797 sayılı RG'de yayınlanan TGB Uygulama Yönetmeliğininin 38. Maddesine istinaden mevzuatımıza girmiştir. Yönetmeliğe göre TGB için geçerli hükümler İhtisas TGB için de geçerlidir.

Söz konusu coğrafi alanın TGB ilan edilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı'nın Resmi Gazete 'de yayınlanmasından itibaren 1 yıl içerisinde de TGB'yi yönetmek ve işletmek amacıyla Anonim Şirket statüsünde Teknokent (teknopark) kurulur.

Mayıs 2017 itibariyle, 4691 sayılı Kanun kapsamında; toplam 66 adet Teknoloji Geliştirme Bölgesi kurulmuştur. Ankara'da 8, İstanbul'da 7, Kocaeli'nde 4, İzmir'de 4, Konya'da 2 ve Antalya, Kayseri, Trabzon, Adana, Erzurum, Mersin, Isparta, Gaziantep, Eskişehir, Bursa, Denizli, Edirne, Elazığ, Sivas, Diyarbakır, Tokat, Sakarya, Bolu, Kütahya, Samsun, Malatya, Urfa, Düzce, Çanakkale, Kahramanmaraş, Tekirdağ, Van, Çorum, Manisa, Niğde, Burdur, Yozgat, Kırıkkale, Balıkesir, Hatay, Karaman, Muğla, Afyon, Aydın, Uşak, Batman ve Osmaniye'de 1'er adet olmak üzere toplam 66 Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nden 54'ü faaliyetine devam etmektedir (teknopark.sanayi.gov.tr, 05.05.2017).

3. TEKNOKENTLERE SAĞLANAN DESTEKLER İLE VERGİ MUAFİYETİ VE İSTİSNALARI

Ülkemizde, bir yandan Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nin kurulması ve bölgenin işletilmesinden ve yönetilmesinden sorumlu Teknokent A.Ş. desteklenirken diğer yandan bu yapı altında faaliyet gösteren firmalar desteklenmektedir.

Böylece Teknokentlerde, girişimcilere ülke ekonomisine katkıda bulunacak AR-GE projelerin yürütülmesi ve yenilikçi aksiyonlarda bulunabilmeleri için üniversitelerin araştırma imkânlarından, akademik danışmanlık hizmetlerinden ve uygun sosyal ortamlarından yararlanma kolaylığı sağlanabilmektedir.

Sağlanan destekler sonucunda girişimciler, maliyet ve riskten kaçınma şansını yakalayabilmekte ve böylece potansiyellerini direkt olarak projelerini yatırıma dönüştürmek için kullanabilmektedir (DDK, 2009:34).

3.1. Yönetici Şirkete Sağlanan Destekler İle Muafiyet ve İstisnalar

Yönetici şirkete sağlanan teşvikler, vergi dışı destekler ve vergisel destekler olmak üzere iki bölümde ele alınacaktır.

3.1.1. Yönetici Şirkete Sağlanan Vergi Dışı Destekler

Yönetici şirkete sağlanan en önemli vergi dışı destek, arazi temini ve altyapı-idare binalarının inşasına ilişkin giderleri kapsamaktadır. TGB Kanununun 8/1. Maddesi, “Bölgelerde; alt yapı, idare binası ve kuluçka merkezi inşası ile AR-GE ve yenilik faaliyetleri ile tasarım faaliyetlerini desteklemeye yönelik yönetici şirketçe yürütülen veya yürütülecek kuluçka programları, teknoloji transfer ofisi hizmetleri ve teknoloji işbirliği programları ile ilgili giderlerin, yönetici şirketçe karşılanamayan kısmı, yardım amacıyla Bakanlık bütçesine konulan ödenekle sınırlı olmak üzere karşılanabilir” şeklindedir (Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu [TGBK], 8/1. Md).

Teknoloji Geliştirme Bölgelerindeki yönetici şirkete sağlanan arazi teminine yönelik vergisel olmayan teşvikin dışında, TGB Kanununun 8/3. maddesinde, “Yönetici şirket, bu Kanunun uygulanması ile ilgili olarak düzenlenen kâğıtlar yönünden damga vergisinden, yapılan işlemler bakımından harçlardan ve Bölge alanı içerisinde sahip olduğu taşınmazlar dolayısıyla emlak vergisinden muafır. Atık su arıtma tesisi işleten Bölgelerden, belediyelerce atık su bedeli alınmaz” şeklinde belirtilmiştir (TGBK, 8/3. Md).

3.1.2. Yönetici Şirkete Tanınan Vergi Muafiyet ve İstisnaları

Vergi hukukuna göre istisna, kurum kazancına uygulanan objektif karakterli bir indirimdir. Diğer bir ifadeyle, belirli şartların oluşması hâlinde bir kısım kazançların veya kazançların bir kısmının vergi dışı bırakılmasıdır. Muafiyet ise belirli kazançların belirli şartlar altında tamamen vergi dışı bırakılmasıdır.

4691 sayılı TGB Kanunu hükümlerine göre Yönetici Şirketin faaliyet gelirlerinin gelir ve kurumlar vergisinden istisnasından yararlandırılması gerekmektedir. Buna karşılık yönetici şirket için KDV istisnası tanımlanmadığından, TGB'yi işleten yönetici şirketler genel kurallar çerçevesinde KDV mükellefi olacaklardır.

3.1.2.1. Yönetici Şirkete Tanınan Gelir ve Kurumlar Vergisi İstisnası

4691 sayılı TGB Kanununun 8. maddesinin 2. Fıkrası gereği yönetici şirket, bu kanunun uygulanması ile ilgili işlemlerde her türlü vergi, resim ve harçtan muafır. Nitekim 02.03.2011 tarih ve 6170 sayılı TGB Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 2. Maddesiyle de “Yönetici şirketlerin bu kanun uygulaması kapsamında elde ettikleri kazançlar 31.12.2023 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergisinden müstesnadır.” hükmü ile kazanç istisnasının süresi uzatılmıştır. Yönetici şirketlerin istisna edilen kazançları; 4961 sayılı Kanun kapsamında bölgenin kurulmasına, yönetilmesine ve işletilmesine ilişkin faaliyetlerden kaynaklanan kazançlardır.

6170 sayılı Kanunla gerçekleştirilen bu değişiklikle bir yandan istisnanın süresi uzatılırken diğer yandan kapsamı daraltılmıştır. Nitekim 4691 sayılı TGB Kanununun 8. maddesinin 2. Fıkrasında "...bu kanunun uygulanması ile ilgili işlemlerde her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır" (TGBK, 8/2. Md) denilirken 6170 sayılı Kanun'la sadece damga vergisi ve harçlara muafiyet getirilmiştir.

3.1.3. Yönetici Şirkette Personel İstihdamı ve Memurların Çalışması

10.08.2016/29797 sayılı RG'de yayınlanan TGB Uygulama Yönetmeliği'nin 18. maddesi gereği, Yönetici şirkette ve Bölgede yer alan faaliyetlerde, yürürlükteki iş ve çalışma mevzuatına göre personel istihdam edilir. Bölgelerde, 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ve ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde yabancı uyruklu yönetici ve en az lisans mezunu AR-GE veya tasarım personeli çalıştırılabilir. Bu kapsamda işletmelerce Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına yapılan başvurularda Genel Müdürlüğün uygun görüşü alınır ve bu doğrultuda Bölgelerde AR-GE veya tasarım personeli istihdam edilebilir.

Bunun yanı sıra kamu kurum ve kuruluşları ile üniversite personelinden bölgede yer alan faaliyetlerde araştırmacı ve idari personel olarak hizmetine ihtiyaç duyulanlar, çalıştıkları kuruluşların izni ile sürekli veya yarı zamanlı olarak çalıştırılabilirler. Yarı zamanlı görev alan öğretim üyesi, öğretim görevlisi, araştırma görevlisi ve uzmanların bu hizmetleri karşılığı elde edecekleri gelirler, üniversite döner sermaye kapsamı dışında tutulur. Sürekli olarak istihdam edilecek personele kurumlarınca aylıksız izin verilir ve kadroları ile ilişkileri devam eder. Bunlardan, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 4/1. maddesi kapsamında sigortalı sayılanların asli kadroları esas alınarak belirlenecek sigorta primi işveren payı veya emeklilik keseneği ve genel sağlık sigortası primleri görev yaptıkları ilgili tüzel kişilik tarafından yani Teknokent A.Ş. tarafından karşılanır. Ancak bu çalışanlara görevlerinin bitiminde kıdem tazminatı ödenmez (Bilginer, 2016:71).

Ayrıca öğretim elemanları Üniversite Yönetim Kurulunun izni ile yaptıkları araştırmaların sonuçlarını ticarileştirmek amacı ile bu bölgelerde şirket kurabilir, kurulu bir şirkete ortak olabilir veya bu şirketlerin yönetiminde görev alabilirler.

3.2. AR-GE Firmalarına Sağlanan Destekler İle Muafiyet ve İstisnalar

TGB'nde faaliyet gösteren gelir ve kurumlar vergisi mükellefi AR-GE firmaları, yaptıkları bu yatırımlar ile teknolojik gelişme açısından ülke ekonomisine büyük katkı sağlamaktadır. Bu nedenle teknoloji geliştirme bölgelerinde faaliyet gösteren AR-GE firmalarının vergi dışı desteklerle ve vergisel düzenlemelerle desteklenmesi gerekmektedir (Bilginer, 2016:72).

3.2.1. AR-GE Firmalarına Sağlanan Vergi Dışı Destekler

Teknokentler girişimci firmalara Teknoloji Transfer Ofisi (TTO) ve Kuluçka hizmetleri sunarken, gerek Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, gerekse Bakanlığa bağlı TÜBİTAK çeşitli proje çağrılarıyla hibe şeklinde destekler vermektedir (Bilginer, 2016:73).

3.2.2. AR-GE Firmalarına Sağlanan Muafiyet ve İstisnalar

4691 sayılı TGB Kanununun değiştirilmeden önceki 8. Maddesinde muafiyet ve istisnalar yer almaktadır. 02.03.2011/6170 sayılı TGB Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 2. Maddesiyle bölgede faaliyet gösteren gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin, münhasıran bu bölgedeki yazılım ve AR-GE faaliyetlerinden elde ettikleri kazançları 31.12.2023 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergisinden müstesna kılınmıştır.

3.2.2.1. Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi Mükellefiyeti

AR-GE firmalarına tanınan gelir vergisi ve kurumlar vergisi kazancı istisnasının daha iyi anlaşılabilmesi için mükellefiyet çeşitlerini incelemek gerekmektedir. 4691 sayılı TGB Kanunu'na göre kurulan yönetici şirketin A.Ş. olması zorunluysa bölgede faaliyet gösteren girişimci firmalar için böyle bir zorunluluk yoktur. TTK'da, Kollektif, Komandit, Hisseli Komandit, Limited, Anonim ve Hâkim şirketlerin kuruluşuna ve yönetilmesine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Tüzel kişiliğe sahip bu şirketlerin elde ettiği dönem kârı, Kurum Vergisi Kanununa göre kurum kazancı olarak kabul

edilmektedir. Borçlar Kanunun'da yer alan Adi Ortaklıkta ise ortaklar ayrı ayrı Gelir Vergisi mükellefi olup gerçek kişi ortakların elde ettiği gelirler ticari kazanç olarak tanımlanmaktadır (Bilginer, 2016:88). Gelir Vergisi mükellefleri Mart ayında gelir Vergisi Beyannamesiyle beyan da bulunurken Kurumlar Vergisi mükellefleri Nisan ayında Kurumlar Vergisi Beyannamesiyle ticari kazançlarını beyan ederler.

3.2.2.3. Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi İstisnası

AR-GE firmaları bir TGB'de yer alabilmek için bir AR-GE projesiyle Teknokent A.Ş.'ne başvuruda bulunurlar. Yönetici şirketin görevlendirdiği 3 kişilik uzman ekibin uygun görüş bildirmesiyle firmanın TGB'de faaliyete geçmesine izin verilir.

4691 sayılı TGB Kanununun da yer alan ve 31.12.2023 tarihine kadar geçerli olan gelir ve kurumlar istisnasının uygulanabilmesi için mükellefler bağlı buldukları vergi dairesine başvuruda bulunurlar. Söz konusu başvuruya, yönetici şirketten alınacak olan ve vergi mükellefinin bölgede yer aldığını ve mükellefin faaliyet alanlarını gösteren belgeler de eklenir.

Söz konusu AR-GE projesi kapsamında üretilen yazılım ya da ürün ticarileştirilirken üretilen yazılımların disk, CD veya elektronik ortamda pazarlanmasından elde edilen kazançların (lisansa isabet eden kısmı hariç) kurumlar vergisi istisnasından yararlanması mümkün değildir (Bilginer, 2016:91).

3.2.2.4. Katma Değer Vergisi Kanunu İstisnası

KDVK'nın geçici 20. maddesine göre, TGB'de faaliyette bulunan mükelleflerin gelir ve kurumlar vergisinden istisna bulunduğu süre içerisinde; münhasıran bu bölgelerde ürettikleri, sistem yönetimi, veri yönetimi, iş uygulamaları, sektörel, internet, mobil ve askeri komuta kontrol uygulama yazılımı şeklindeki teslim ve hizmetler KDV'den istisna bulunmaktadır. Bu hükümler, 4691 sayılı TGB Kanununun Uygulama Yönetmeliğinin 35/ğ maddesinde de yer almaktadır. Adı geçen işlemlerin 25.10.1984/3065 sayılı KDVK kapsamında katma değer vergisinden müstesna tutulması için yönetici şirketin onayı alınarak ilgili vergi dairesine başvuruda bulunulması gerekmektedir (Bilginer, 2016:97).

3.2.2.5. AR-GE/Tasarım/Destek Personelinin Ücretleri ve Vergi İstisnası

02.03.2011/6170 sayılı TGB Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun geçici 2.maddesi ile 10.08.2016/29797 sayılı RG'de yayımlanan TGB Uygulama Yönetmeliğinin 35/c maddesine göre, Bölgede çalışan; AR-GE, tasarım ve destek personelinin bu görevleri ile ilgili ücretleri 31.12.2023 tarihine kadar her türlü vergiden müstesnadır. Gelir vergisi stopajı ve sigorta primi işveren hissesine ilişkin teşviklerden yararlanacak olan destek personeli sayısı toplam AR-GE ve tasarım personeli sayısının yüzde onunu aşamaz. Destek personeli sayısı hesabında küsuratlı sayılar bir üst tam sayıya iblağ edilir. Destek personeli sayısının toplam AR-GE ve tasarım personeli sayısının yüzde onunu aşması hâlinde, brüt ücreti en az olan destek personelinin ücretinden başlamak üzere her türlü vergi istisnası uygulanır. Brüt ücretlerin aynı olması hâlinde, ücretine her türlü vergi istisnası uygulanacak destek personeli ise çalıştığı girişimci firma tarafından belirlenir. Hak kazanılmış hafta tatili ve yıllık ücretli izin süreleri ile 17.3.1981 tarihli ve 2429 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanunda belirtilen tatil günlerine isabet eden ücretler de bu istisna kapsamındadır. Hesaplama küsuratlı sayılar bir üst tamsayıya iblağ edilir. Haftalık kırk beş saatin üzerindeki ve ek çalışma sürelerine ilişkin ücretler bu istisnadan faydalanamaz (www.tasarimkonseyi.gov.tr, 20.07.2017).

Yönetici şirket, ücreti gelir vergisi istisnasından yararlanan kişilerin Bölgede fiilen çalışıp çalışmadığını denetler. Bu istisnanın uygulanabilmesi için, ilgili girişimci, Bölgede çalışan ve bu Yönetmeliğe göre tanımlanmış tüm AR-GE, tasarım ve destek personelinin, AR-GE ve tasarım projelerindeki görev tanımlarını, nitelik ve çalışma sürelerini gösteren listeyi aylık olarak yönetici şirkete onaylatır, inceleme ve denetimlerde ibraz edilmek üzere saklar. Bölgede çalışan personelin istisna kapsamı dışındaki net ücret ödemelerinin brüte iblağ edilecek vergisinin hesaplanması, bu hesaplama yapılırken Kanunla sağlanan vergi teşviklerinin dikkate alınmaması gerekir. AR-GE,

tasarım ve destek personelinin bu Kanun kapsamında elde ettiği ücret, prim, ikramiye ve benzeri ödemeler de istisna kapsamına dâhildir. Bu bent kapsamındaki saat, oran, süre, ücret gibi konular aylık ve 30 gün esasına göre hesaplanır.

Mevzuattaki bu kesin hükümler sebebiyle, Ücreti gelir vergisinden müstesna olan araştırmacı, yazılımcı ve AR-GE personelinin bölgede fiilen çalışıp çalışmadığı yönetici şirket tarafından denetlenecektir. Bölgede fiilen çalışmayanlara veya bölge dışında çalışılan süreye istisna uygulandığının tespit edilmesi halinde, ziyai uğratılan vergi ve buna ilişkin cezalardan yönetici şirket de ayrıca sorumlu olacaktır.

3.2.2.5.1. AR-GE ve Tasarım Personeline Lisansüstü Eğitim Desteği

Ülkemizdeki mevzuata göre, lisans eğitimini tamamlayanlar, bir Üniversitenin Enstitüsünde 2-3 yıllık sürede Yüksek Lisans (master) eğitimi alarak herhangi bir alanda bilim uzmanı olurlar. Araştırma ve eğitime devam etmek isteyenler ise 4-5 yıl sürecek doktora eğitimi alarak uzman olduğu alanda bir tez yazarlar. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TGB’de çalışan ve çalışacak AR-GE ve tasarım personelinin lisansüstü eğitimini teşvik etmek amacıyla 10.08.2016/29797 sayılı RG’de yayınlanan TGB Uygulama Yönetmeliğinin 35/f maddesiyle yeni düzenlemeler getirmiştir. Buna göre, TGB’de yer alan işletmelerde en az bir yıl süreyle çalışan AR-GE ve tasarım personelinin yüksek lisans yapanlar için bir buçuk yılı, doktora yapanlar için iki yılı geçmemek üzere Bölge dışında geçirdiği sürelerle ilişkin ücretlerin yüzde yüzünü aşmamak şartıyla Bakanlar Kurulunca ayrı ayrı veya birlikte belirlenecek kısmı, gelir vergisi stopajı teşviki kapsamında değerlendirilir.

Bu kapsamda teşvikten yararlanılması için Bölge yönetici şirketinin onayının alınması ve Bakanlığın bilgilendirilmesi zorunludur. Yönetici şirketin onayı ile bölge dışında geçirilen sürenin onay kapsamında olmadığı tespit edilmesi halinde, ziyai uğratılan vergi ve buna ilişkin cezalardan ilgili işletme sorumludur.

3.2.2.5.2. SGK Primi İşveren Hissesi Desteği

28.02.2008/5746 sayılı AR-GE Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanununun 3/3. maddesinde Sigorta primi desteği konusuna ilişkin hükümler yer almaktadır. Buna göre, Kamu personeli hariç olmak üzere 4691 sayılı TGB Kanununun geçici 2. maddesi uyarınca ücreti gelir vergisinden istisna olan personelin; bu çalışmaları karşılığında elde ettikleri ücretleri üzerinden hesaplanan sigorta primi işveren hissesinin yarısı her bir çalışan için beş yıl süreyle Maliye Bakanlığı bütçesine konulacak ödenekten karşılanır. Bu destek, teknoloji merkezi işletmelerinde, AR-GE merkezlerinde, kamu kurum ve kuruluşları ile kanunla kurulan vakıflar tarafından veya uluslararası fonlarca desteklenen ya da TÜBİTAK projelerinde ve teknogirişim sermaye desteklerinden yararlanan işletmelerde çalışan AR-GE ve destek personeli için de geçerlidir. Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin düzenlemeler 10.08.2016/29797 sayılı RG’de yayınlanan Yönetmeliğinin 11. Maddesinde detaylı olarak yer almaktadır (Bilginer, 2016:103).

Bu desteği uygulanmasına ilişkin olarak SGK tarafından 25.09.2008/85 ve 658475 sayılı Genelgeyle çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

3.2.2.6. Tek Pencere Sistemi ve Eşya İthalinde Vergi/Harç İstisnaları

Tek Pencere Sistemi, 20.03.2012/28239 sayılı RG’de yayımlanan 2012/6 sayılı Başbakanlık Genelgesi çerçevesinde gümrük işlemlerine konu olan eşyaya ilişkin olarak farklı kurumlarca düzenlenmesi gereken izin, onay ve belgelere ilişkin başvuruların tek bir noktaya yapılarak (e-başvuru) ilgili kuruma iletildiği bir sistemdir. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından kurulan ve yürütülen bu sistemde, ilgili kurumca düzenlenen belgelerin doğrudan gümrük işlemlerinde kullanılmak üzere elektronik ortamda (e-belge) gönderilmesi ve işlemlerin en hızlı bir şekilde tamamlanması amaçlanmaktadır.

10.08.2016/29797 sayılı RG’de yayımlanan TGB Uygulama Yönetmeliğinin 35/i maddesiyle TGB’de yürütülen yazılım, AR-GE, yenilik ve tasarım projeleri ile ilgili araştırmalarda kullanılmak üzere ithal

edilen eşya, gümrük vergisi ve her türlü fondan, bu kapsamda düzenlenen kâğıtlar ve yapılan işlemler damga vergisi ve harçtan istisnadır.

Söz konusu istisna kapsamında ithal edilen eşya; AR-GE, yenilik ve tasarım projeleri ile ilgili araştırmalarda kullanılmak üzere Genel Müdürlükçe onaylanarak Tek Pencere Sistemi aracılığıyla Gümrük ve Ticaret Bakanlığına gönderilecek izinde belirtilen eşyadır. Bu istisnadan yararlanacak işletmeler, Genel Müdürlükçe belirlenen başvuru formu ve eklerine göre taleplerini Bölge yönetici şirketine bildirir. Bölge yönetici şirketi Yönetmeliğin 14'üncü maddesi kapsamında projeye uygunluğu açısından ithal eşya talebinin uygun olup olmadığını değerlendirir. Bölge yönetici şirketi bu kapsamda ithalini uygun gördüğü eşyaya ilişkin bilgileri de içeren başvuruyu Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Tek Pencere Sistemi üzerinden Genel Müdürlüğe iletir. Genel Müdürlük başvuruyu değerlendirir, uygun bulması halinde söz konusu başvuruyu onaylayarak gümrük işlemlerinde kullanılmak üzere Tek Pencere Sistemi üzerinden Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'na bildirir.

4. TEKNOKENT A.Ş.'LERİN VE GİRİŞİMCİ FİRMALARIN DENETİMİ

Teknoloji Geliştirme Bölgelerini yöneten Teknokent A.Ş.'lerin ve burada faaliyet gösteren firmaların tâbi oldukları çeşitli mevzuat açısından yoğun bir şekilde denetlenmesi gerekmektedir.

4.1. Teknokent A.Ş.'lerin ve Girişimci Firmaların TGB Mevzuatı Açısından Denetimi

Teknokentler, 4691 sayılı TGB Kanununun uygulanması açısından Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın denetimine tâbidir. Uygulama Yönetmeliğinin 36. Maddesi gereği Bilim Sanayi Ve Teknoloji Bakanlığı'nın denetimine ilişkin yetkiler şunlardır (TGBK, 36.Md):

- Bakanlık, yönetici şirketin ve girişimcilerin faaliyet ve uygulamalarını gerekli gördüğü durumlarda denetler. Gerekliğinde ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapar. Denetim sürecinde yönetici şirket ve girişimciler her türlü bilgi ve belgeyi denetim elemanlarına vermekle yükümlüdür. Denetim sonucunda hazırlanan rapor Genel Müdürlüğe sunulur.
- Bakanlık, Bölgede Kanunda belirtilen amacın dışında faaliyet gösteren yönetici şirketi uyarır ve belirli bir süre vererek Kanun amacına uygun faaliyette bulunulmasını ister. Bu sürenin sonunda, yönetici şirketin, amacı doğrultusunda faaliyet göstermediğinin tespit edilmesinde, Kanunun uygulanması ile ilgili her türlü faaliyetleri sonucunda elde ettiği kazançla ilişkin kurumlar vergisi istisnası üç ay uygulanmaz ve bu konuda Maliye Bakanlığı bilgilendirilir. Bu sürenin sonunda da yönetici şirketin, Kanunun amacı doğrultusunda faaliyet göstermediğinin tespit edilmesinde, Bakanlık görevli mahkemeye başvurarak mevcut yönetici şirketin yönetim kurulu üyelerinin görevlerinin sona erdirilmesini, şirketin yönetimi için kayyum tayin edilmesini ve yönetici şirketin tasfiyesini ister. Yönetici şirketin tasfiyesine mahkemece karar verilmesi halinde, şirket ve yöneticilerin hak ve yükümlülükleri ile sorumlulukları saklı kalmak kaydıyla, Bakanlık, yönetici şirketin mülkiyetinde olan Bölgeye ait araziye ve üzerindeki taşınmazları kamulaştırır ve Bölgenin yönetimini başka bir yönetici şirkete verebilir.

4.2. Teknokent A.Ş.'lerin ve Girişimci Firmaların Vergi Mevzuatı Açısından Denetimi

Bunun yanı sıra, Uygulama Yönetmeliğinin 37. Maddesi gereği, Yönetici şirket ve Bölgede faaliyet gösteren girişimciler ile Bölgede çalışan AR-GE, tasarım ve destek personeli, yararlandıkları istisna, indirim ve muafiyetleri yönünden Maliye Bakanlığınca denetlenir. Bu denetim, yönetici şirketlerin sorumluluğunu kaldırmaz. Ayrıca, Maliye Bakanlığı'nın vergi müfettişleri tarafından Vergi Usul Kanunundaki defter ve belge düzenine ilişkin hükümlerin uygulanması da denetlenir (Bilginer, 2016:109).

TGB Uygulama Yönetmeliğini 35/h maddesinde "Genel Müdürlükçe belirlenen şekle uygun olarak hazırlanmış olan, Bölge yönetici şirket ve Bölgede bulunan girişimcilerin faaliyetlerine ilişkin, kendi serbest muhasebeci mali müşaviri veya yeminli mali müşavirince onaylı yıllık bilgiler her yılın Mayıs ayı sonuna kadar elektronik ortamda Genel Müdürlüğe iletilir" denilmektedir (TGBUY, 35/h.Md.).

4.3. Teknokent A.Ş.'lerin ve Girişimci Firmaların TTK Açısından Denetimi

Teknoloji Geliştirme Bölgelerini yöneten Teknokentler, 4691 sayılı TGB Kanunu gereği Anonim Şirket olarak kurulmak zorundadır. Bu sebeple TTK hükümlerine tâbidir.

TTK'da A.Ş.'lerin denetimine ilişkin hükümler 397 ilâ 406 maddelerinde yer almaktadır. Buna göre, Anonim şirketin ve şirketler topluluğunun finansal tabloları denetçi tarafından, uluslararası denetim standartlarıyla uyumlu Türkiye Denetim Standartlarına göre denetlenir. Yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporu içinde yer alan finansal bilgilerin, denetlenen finansal tablolar ile tutarlı olup olmadığı ve gerçeği yansıtmayı yansıtmadığı da denetim kapsamı içindedir. Denetçinin denetiminden geçmemiş finansal tablolar ile yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporu düzenlenmemiş hükmündedir (TTK 397.Md).

Denetçi, şirket genel kurulunca seçilir (TTK 399.Md). Denetim yapacak firmalar, yeminli mali müşavir veya serbest muhasebeci mali müşavir unvanını taşıyanların kurduğu ve ortak olduğu bir bağımsız denetleme kuruluşu olabilir. Bağımsız denetleme kuruluşlarının kuruluş ve çalışma esasları ile denetleme elemanlarının nitelikleri Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan, Bakanlar Kurulunca yürürlüğe konulacak bir yönetmelikle düzenlenir (TTK 400.Md).

Bağımsız denetime tâbi olacak şirketlerin belirlenmesine dair 2012/4213 sayılı Karar 23.01.2013 tarih ve 28537 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak 01.01.2013 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Karar'da tanımlanan şirketlerden hangilerinin bağımsız denetime tâbi olacağına ilişkin tutarlar yeniden belirlenmektedir. Nitekim söz konusu limitleri güncelleyen 2016/8549 sayılı Karar, 19.03.2016 tarih ve 29658 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandı.

Buna göre aşağıda belirtilen 3 şarttan en az ikisini sağlayan şirketler bağımsız denetime tabi sayılmıştır.

- Aktif toplamı 40.000.000,- TL ve üzeri,
- Yıllık net satış hasılatı 80.000.000,- TL ve üzeri,
- Çalışan sayısı 200 kişi ve üzeri.

Bir bağımsız denetleme kuruluşunun, bir şirketin denetlenmesi için görevlendirdiği denetçi yedi yıl arka arkaya o şirket için denetleme raporu vermişse, o denetçi en az iki yıl için değiştirilir. Denetçi, denetleme yaptığı şirkete, vergi danışmanlığı ve vergi denetimi dışında, danışmanlık veya hizmet veremez, bunu bir yavru şirketi aracılığıyla yapamaz (TTK 400.Md).

Şirket yönetim kurulunun, onayladığı finansal tabloları ve yıllık faaliyet raporunu gerekli belgeler ve defterlerle birlikte denetlenebilmesi için denetçiye vermesi gerekmektedir (TTK 401.Md).

Denetçi, yapılan denetimin türü, kapsamı, niteliği ve sonuçları hakkında, gereken açıklıkta, anlaşılır, basit bir dille yazılmış ve geçmiş yıllarla karşılaştırmalı olarak hazırlanmış, finansal tabloları konu alan bir rapor düzenler, imzalar ve yönetim kuruluna sunar. Raporda, defter-belge düzeninin, finansal tabloların, bunların dayanağı olan defterlerin; öngörülen hesap planına uygun tutulup tutulmadığı ve Türkiye Muhasebe Standartları çerçevesinde, şirketin malvarlığı, finansal ve kârlılık durumunun resmini gerçeğe uygun olarak ve dürüst bir şekilde yansıtmayı yansıtmadığı belirtilir (TTK 402. Md). Denetçi olumlu görüş bildirdiğinde süreç olumlu bir şekilde devam eder ve yönetim kurulu, genel kurulda aklanır. Denetçinin çekinceleri varsa, olumlu görüş yazısını sınırlandırabilir ve sınırlamanın konusu, kapsamı ve düzeltmenin nasıl yapılabileceği açıkça gösterilir. Denetçi, denetim için yeterli desteği ve imkânı bulamazsa, gerekçelerini açıklayarak görüş vermekten kaçınabilir. Kaçınma, olumsuz görüşün sonuçlarını doğurur. Olumsuz görüş yazılan veya görüş verilmesinden kaçınılan durumlarda genel kurul, söz konusu finansal tablolara dayanarak, özellikle açıklanan kâr veya zarar ile doğrudan veya dolaylı bir şekilde ilgili olan bir karar alamaz. Bu hâllerde yönetim kurulu, görüş yazısının kendisine teslimi tarihinden itibaren dört iş günü içinde, genel kurulu toplantıya çağırır ve görevinden toplantı gününde geçerli olacak şekilde istifa eder. Genel kurul yeni bir yönetim kurulu seçer. Yeni yönetim kurulu altı ay içinde, kanuna, esas sözleşmeye ve standartlara uygun finansal tablolar hazırlar ve bunları denetleme raporu ile birlikte genel kurula sunar. Sınırlı olumlu görüş verilen hâllerde genel kurul, gerekli önlemleri ve düzeltmeleri de karara bağlar (TTK 402. Md).

Sonuçta bağımsız denetime tabi olmayan anonim şirketlerin genel kurullarınca bağımsız denetçi niteliği taşımayan kişilerin denetçi olarak seçilmesi ise mümkün değildir. Zaten, ülkemizdeki çoğu Teknokent yukarıdaki kriterleri taşımadığı için bağımsız dış denetime tâbi değildir. Ancak, TGB Uygulama Yönetmeliğinin 14/j maddesinde “Kendisine ve Bölgede bulunan girişimcilerin faaliyetlerine ilişkin bilgilerin, Genel Müdürlükçe belirlenen şekle uygun olarak yazılı ve elektronik ortamda günlük veya anlık tutulması, kendi serbest muhasebeci mali müşaviri veya yeminli mali müşavirince onaylı yıllık bilgilerin her yılın Mayıs ayı sonuna kadar elektronik ortamda Genel Müdürlüğe iletilmesi, bu bende uygun hareket edilmemesi halinde Haziran ayından itibaren girişimcilerin üç aylık muafiyet belgelerinin onaylanmaması, üçüncü ayın sonuna kadar bilgilerin iletilmemiş olması durumunda takip eden aydan itibaren aylık muafiyet belgelerinin onaylanmaması ve bu ay içerisinde ilgili girişimcilerin ihracına ilişkin işlemlerin başlatılması, ayrıca yönetici şirket olarak kendisinin her türlü hesap ve işlemlerinin yıllık olarak 1.6.1989/3568 sayılı SMMM ve YMM Kanununa göre yetkilendirilmiş yeminli mali müşavire incelenmesi, mali denetim raporunun birer örneğinin her yılın Mayıs ayı sonuna kadar aynı süre içinde kendisine ve Genel Müdürlüğe iletilmesinin sağlanması” denilmektedir (TGBUY, 14/j. Md). Bu sebeple Teknokent A.Ş.’ler, bir YMM ile anlaşma yaparak bağımsız dış denetim yaptırmak zorundadır.

4.4. Teknokent A.Ş.’lerin ve Girişimci Firmaların Diğer Mevzuat Açısından Denetimi

Bunun yanı sıra, gerek Teknokentler gerekse Teknokent çatısı altında faaliyet gösteren firmalar personel çalıştırdığı için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın ve A.Ş. olduğundan dolayı TTK hükümlerinin uygulanması açısından Gümrük ve Ticaret Bakanlığı’nın denetimine tâbidir.

TGB çatısı altında faaliyet gösteren girişimci firmalar da Uygulama Yönetmeliğinin 37. Maddesi gereği, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı tarafından; ayrıca personel çalıştırır ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından denetlenir. Eğer söz konusu girişimci firmalar TTK hükümlerine göre kurulmuş bir şirket ise ayrıca yönetim açısından Gümrük ve Ticaret Bakanlığı’nın denetimine tâbidir. Buna karşılık girişimci firmalar, şahıs firması ve Borçlar Kanunu’na göre kurulan Adi Ortaklık ise Gümrük ve Ticaret Bakanlığı’nın denetimine değil, genel kurullar çerçevesinde Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın, Maliye Bakanlığı’nın ve personel çalıştırır ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın denetimine tâbidir.

5. SONUÇ

Ülkemizde kurulan Teknokentlerin büyük ortakları genelde üniversiteler, belediyeler, Ticaret ve Sanayi Odaları vb. kurumlar olabilmektedir. Söz konusu kurumların kuruluş kanunları gereği, bu kurumların ortak olduğu şirketler Sayıştay ve Kamu İhale Kurumu mevzuatına tâbidir. Ancak, Teknokentlerin iş birliği yapması gereken özel sektörün yönetim ve denetim anlayışı kamu kurumlarından oldukça farklıdır. Nitekim bazı kamu kurumlarındaki ağır işleyiş ve denetim mekanizması, bazen işlemlerin yürütülmesinde aksamalara yol açabilmektedir.

Bu sebeple, 4691 sayılı Kanunla kurulan Teknokentlerin özel sektör dinamizmiyle çalışabilmesi için A.Ş. statüsünde kurulması; 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 6085 sayılı Sayıştay Kanunu ve 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ile 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümlerine tâbi olmaması hüküm altına alınmıştır. Nitekim 10.08.2016/29797 sayılı RG’de yayınlanan Yönetmeliğin 39. Maddesinde de yer alan bu hüküm, Teknokent A.Ş.’lerin bir A.Ş. olarak yönetilmesine ve diğer şirketlerle birlikte Maliye Bakanlığı’nın denetimine tâbi olmasına imkân tanımaktadır. Böylece Teknokent A.Ş.’lerin iş birliği yapması gereken özel sektör tüzel kişiler gibi hareket etmesinin yolu açılmıştır.

Gelişmiş ülkelerin üniversite-sanayi-kamu işbirliğini destekleyerek AR-GE ve inovasyon çalışmalarını gerçekleştirdikleri ve böylece bilgi ekonomisi ve bilişim çağı evresine geçtikleri görülmektedir. Söz konusu ülkelerdeki üniversiteler, AR-GE ve inovasyon ekosistemini oluşturan temel ve uygulamalı bilginin oluşturulmasında ve ülkenin ihtiyaç duyduğu yüksek teknolojilerin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu ekosistemin ayrılmaz parçası olan yenilikçi ve

girişimci araştırmacıların da ancak doğru stratejileri ve hedefleri olan üniversiteler tarafından yetiştirildiği ve istihdam edildiği görülmektedir.

Bunun yanı sıra bilim ve teknoloji açısından ülkelerin gelişmişlik düzeyi, GSMH'dan AR-GE'ye ayrılan kaynakla ölçülmektedir. Bu oran gelişmiş ülkelerde %3 kadar; ülkemizde ise son 10 yılda sürekli artarak 2015 yılında 1,06 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra yeteri kadar yeraltı zenginliği olmayan ülkemiz açısından en büyük sorunlardan biri enerjide dışa bağımlılığımız ve ihracatımızın ithalatı karşılayamamasıdır. Çünkü orta-yüksek ve yüksek teknoloji ürünler diğer bir tanımla katma değeri yüksek ürünler üretmediğimiz için ülkemizin ihracatının ortalama kg fiyatı 1,5 ABD doları, AB ülkelerinin ihracatının kg fiyatı 4 ila 5 ABD doları seviyesindedir.

Bilim ve teknolojiye diğer bir gelişmişlik kriteri patent başvuruları ve tescilleridir. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) 'Dünya Fikri Mülkiyet Göstergeleri 2014' raporunda, Türkiye ise, 5 bin 97 patent başvurusu ile en iyi durumdaki 25 ülke içerisinde yer aldı. Rapora göre, gelişmiş ülkeler bilgi ve iletişim teknolojileri, elektrikli makineler, enerji sektörü, dijital iletişim ve medikal teknoloji alanlarında, Türkiye ise en çok tüketim maddeleri alanlarında başvuru yaptı. Bu bilgiler de gösteriyor ki buluş ve patent konusunda da gelişmiş ülkelerle aramızda kat etmemiz gereken mesafe bulunmaktadır.

Diğer taraftan sıra ülkelerin inovasyon yeteneği de önemli göstergelerdendir. Dünya Fikri Haklar Örgütü (WIPO) tarafından Ağustos 2016'da yayınlanan Küresel İnovasyon Endeksine göre ülkemiz 128 ülke arasında yapılan genel sıralamada 2015 yılında 58. olarak yer alırken 2016'da 42. sırada yer almaktadır. Bunun yanı sıra, Bloomberg tarafından 84 ülke arasında yapılan İnovasyon Endeksi'nde ise ülkemiz, dünyanın en yenilikçi 36. ülkesi oldu (WIPO, www.wipo.int, 2016).

Bu veriler de gösteriyor ki, her ne kadar pek çok alanda olumlu gelişmeler olsa da gelişmiş ülkelerle aramızdaki farkı kapatabilmemiz ve ileri teknoloji ürünlerini üretebilmek için bilime ve teknolojiye, AR-GE ve yenilikçilik kültürünün gelişmesine ihtiyacımız bulunmaktadır. Bu sebeple, inovatif girişimciliğe verilen desteğin artarak devam etmesi (Fettahlıoğlu vd., 2015:297); işletmelerin etkin bir teknoloji yönetimi sergilemeleri (Eren, 2016:17) ve özellikle katma değeri yüksek ve teknolojik ürünler üretilmesi gerekmektedir. Zaten teknolojiye yaşanan çok hızlı gelişmeler, bilgiyi üretim süreçlerinde kullanan ve yeniliklere uyum gösteren işletmelere rekabet üstünlüğü sağlamaktadır (Karapınar vd., 2016:718).

Bu bağlamda, Sınai ve Fikri Mülkiyet Haklarını koruyan ve teknolojiyi transfer eden ülkeler (Eren, 2016:12,30,66) ve aynı zamanda akademik bilginin ticarileştirilmesine imkân sağlayan mekanizmaları kurabilen (Fettahlıoğlu vd., 2015:288) ülkelerdir.

Ülkemizin AR-GE ve yenilikçilik sorunu aslında biraz da kültürel bakış açımızla ilgilidir. "Eski köye yeni adet getirme" ve "başımıza icat çıkarma" gibi mottolarla büyüyen bizlerin kesinlikle bir paradigma değişikliğine giderek zihinsel kodlarımızı güncellemeyi böylece icat çıkarmayı ve yeni şeyler söylemeyi öğrenmemiz gerekiyor.

Nitekim Hz. Mevlana'nın dediği gibi:

*"Her gün bir yerden göçmek ne iyi,
Her gün bir yere konmak ne güzel,
Bulanmadan, donmadan akmak ne hoş,
Dünle beraber gitti cancağızım,
Ne kadar söz varsa düne ait,
Şimdi yeni şeyler söylemek lazım."*

Bu sebeple, yurt dışındaki başarılı örneklerden yola çıkılarak ülkemizde de bir yandan GSMH'dan AR-GE'ye ayrılan pay artırılırken diğer yandan hem özel sektör hem de araştırmacı ve akademisyenler pek çok mekanizmayla desteklenmektedir.

Nitekim, TGB çatısı altına yürütülebilecek proje ve ürün geliştirme çabalarına Tekno-girişim Sermaye Destek Programı, Teknoloji İş Birliği Programları, Teknolojik Ürün Yatırım Destek

(Teknoyatırım) Programı, Tek Pencere Sistemi, Proje Finansmanı Sermaye Desteği gibi teşviklerin yanı sıra TTO ve Kuluçka Hizmetlerinin sunulması son derece cazip destek mekanizmalarıdır. Ayrıca bu desteklerden yararlanabilecek girişimcilere sağlanan vergi muafiyet ve istisnaları, SGK Primi İşveren Hissesi desteği ve personel desteği de dünya ortalamasının üzerinde desteklerdir.

Ülkemizin bilim ve teknolojiye vizyon arayışının en önemli aşamalarından biri de Teknokentlerin için çıkarılan 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu, 06.07.2001 tarih ve 24454 sayılı Resmi Gazete 'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 2001 yılından Mayıs 2017 tarihine kadar geçen sürede 66 adet Teknoloji Geliştirme Bölgesi kurulmuştur. Söz konusu 66 Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nden 54'ü Teknokent A.Ş. (Teknopark A.Ş.) faaliyetine devam etmektedir. TGB'nin 8 adedi Ankara'da, 7 adedi İstanbul'da ve 4 adedi İzmir'de olmak üzere toplam 46 ilimize dağılmış durumdadır.

5 Mayıs 2017 tarihi itibarıyla 54 TGB'de faaliyet gösteren toplam firma sayısı 4510 adet olup bunlardan 75 adedi yabancı firma ve 1497 adedi akademisyen firmasıdır. Bu firmalarda 37439 AR-GE personeli, 2588 destek personeli ve muafiyetten yararlanmayan 6287 personel olmak üzere toplam 46314 personel çalışmaktadır. Bu firmalarda yürütülen proje sayısı 31922'dir. Aktif firmaların toplam satışı 47 milyar TL'ye ve toplam ihracat tutarı ise 2,6 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır (teknopark.sanayi.gov.tr, 05.05.2017).

Kuruluş sürecini tamamlayarak deneyim kazanan ve bu başarıları ortaya koyan Teknokentlerin bölgesel kalkınmayı nitelik olarak daha çok desteklemesi ve bulunduğu bölgedeki ekosistemi oluşturan paydaşları daha da katılımcı hâle getirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, daha nitelikli girişimci firmaların kurulması ve daha nitelikli projelerin üretilmesi desteklenmelidir. Özellikle genç araştırmacıların kuracağı yeni ve yenilikçi firmalara yönelik destekler daha etkin hâle getirilmelidir.

Netice itibarıyla, yukarıda açıklanan yararların elde edilebilmesi için en deneyimli Teknokentlere sağlanan avantajların yeni kurulan Teknokentlere de sağlanması ve "Anadolu'da Teknokent olmaz" şeklindeki elitist tavırdan vazgeçilmelidir. Eğer, bütün Teknokentlerin amacı ses getirecek ve çığır açacak bir fikir, bir proje, bir buluş ve bunu başaracak bir girişimci ortaya çıkarmak ise bu başarının hangi Teknokent'te gerçekleşeceğini kim bilebilir? Zaten Teknokentlerin bir amacı da bulunduğu coğrafyadaki yenilikçi gençlerin yeteneklerini ortaya koyabileceği bir ekosistem oluşturmak değil midir?

Ülkemizin bilim ve teknolojiye sınıf atlayabilmesi için diğer bazı büyük ölçekli devlet destekleri de sunulmaktadır.

Nitekim 10.07.2014/29056 sayılı RG'de yayınlanarak yürürlüğe giren 6550 sayılı Araştırma Altyapılarının Desteklenmesine Dair Kanun'la Yükseköğretim kurumları bünyesinde, yetişmiş nitelikli insan gücünün katkısıyla Araştırma Altyapıları kurulmasına imkân sağlanmıştır. Söz konusu birimler günün modern teknolojilerine dayalı makine-teçhizat, donanım ve yazılımı içinde bulunduran, AR-GE faaliyetlerinin yapıldığı ileri araştırma laboratuvarı, tematik araştırma laboratuvarı ile merkezî araştırma laboratuvarı olarak sınıflandırılmaktadır. Araştırma altyapıları, yükseköğretim kurumu yerleşkelerinde, kamu kurum ve kuruluşlarına ait alanlarda, teknoloji geliştirme bölgelerinde, organize sanayi bölgelerinde ve endüstri bölgelerinde kurulabilir. Bina ve diğer taşınmaz unsurların özel sektör ve sivil toplum kuruluşları tarafından karşılanması durumunda, araştırma altyapıları özel sektör ve sivil toplum kuruluşuna ait arazilerde de kurulabilir.

Ayrıca, kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen hedefler doğrultusunda ülkemizin mevcut durumda veya gelecekte ortaya çıkabilecek kritik ihtiyaçlarını karşılayacak, arz güvenliğini sağlayacak, dışa bağımlılığı azaltacak, teknolojik dönüşümünü gerçekleştirecek, yenilikçi, AR-GE yoğun ve yüksek katma değerli yatırımların proje bazlı olarak desteklenmesini için hazırlanan Yatırımlara Proje Bazlı Devlet Yardımları Verilmesine İlişkin 26.11.2016 tarih ve 2016/9495 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı da Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Gümrük vergisi muafiyeti, KDV istisnası/iadesi, 10 yıla kadar vergi istisnası ve sigorta primi işveren hissesi desteği, nitelikli personel, faiz, enerji ve altyapı desteği, sermaye katkısı, yatırım yeri tahsisi ve kamu alım garantisi ile

desteklenmesine karar verilen sabit yatırım tutarının asgari 100 Milyon ABD Doları olması gerekmektedir. Kamuoyunda “süper teşvik paketi” olarak nitelendirilen bu desteğin Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu’nun aldığı karara ve NACE kodlarına göre belirlenen öncelikli alanlarda yapılabileceği düşünülmektedir. Söz konusu öncelikli alanların ana başlıkları özet olarak şunlardır: Enerji, Su, Gıda, Savunma sanayi, Uzay, Makine İmalat, Otomotiv, Bilgi ve İletişim Teknolojileri ve Sağlık (İlaç, Aşı, Biyomalzeme, Biyomedikal Ekipmanlar...) Özellikle yurt dışına bağımlı olduğumuz ve ithalat-ihracat dengesinin aleyhimize çalıştığı bu alanlarda yapılacak yatırımlarda üretilecek yüksek teknoloji ürünlerle ihracatımız artacak ithalatımız azalacaktır.

Gerek Araştırma Altyapılarının gerekse Proje Bazlı Yatırımların, Anadolu’daki arazisi müsait olan Teknokent ve üniversitelerde kurulması ciddiyle ele alınmalıdır. Söz konusu Teknokent ve üniversitelerin yatırımcılara fizibilite, yönetim, finans, muhasebe, vergi, hukuk, mühendislik alanlarında danışmanlık yapabilmesi ve gerektiğinde Teknokent A.Ş. vasıtasıyla ortak olması mümkündür.

Bütün bu süreç daha etkin ve verimli sonuçlar doğurmaya başladığında, ülkemizin katma değeri yüksek ürünlerin ihracatçısı olabileceği, dış ticaretteki cari açığımızın cari fazlaya dönüşeceği, orta gelir tuzağından kurtularak fert başına düşen milli gelirimizin artacağı ve dünyadaki en gelişmiş 10 ülkeden biri olabileceğimiz değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

Barlas, Y., (2014). "Eskişehir Teknoloji Geliştirme Bölgesinin Yapısal Analizi", Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Bilginer, M. (2016). Bilim ve Teknolojide Vizyon Arayışları; Teknokentler, Gazi Kitabevi, Ankara.

Devlet Denetleme Kurulu (DDK), (2009). Araştırma ve İnceleme Raporu, 4691 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu Uygulamalarının Değerlendirilmesi İle Uygulamada Çıkan Sorunların Çözümüne İlişkin Öneri Geliştirilmesi, Ankara.

Eren, A.S. (2016), Teknoloji Yönetimi: Teorik ve Ampirik Yaklaşım, Gazi Kitabevi, Ankara.

Fettahlıoğlu Ö.O, Tatlı H.S., & Gödeoğlu A. (2015). “Girişimcilik ve Teknoparklar” (Girişimcilik ve Girişimcilikte Seçme Konular) Basım sayısı:1, (Editör: Prof. Dr. İsmail Bakan),Gazi Kitabevi, Ankara. 526s.

Karapınar, N., Göksu, N. & Koska, A. (2016). “Bulut Bilişim: Lojistik Sektöründe Nakliye Operasyon Yönetimi Sürecindeki Yansımaları”, Uluslararası Katılımlı 16. Üretim Araştırmaları Sempozyumu İstanbul Teknik Üniversitesi- İşletme Fakültesi, 718-724.

Keleş, M. K. (2007). Türkiye’de Teknokentler: Bir Ampirik İnceleme. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu, (2001). T. C. Resmi Gazete, 24454, 06.07.2001

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği, (2016), T. C. Resmi Gazete, 29797, 10.08.2016

Türk Ticaret Kanunu, (2011). T. C. Resmi Gazete, 27846, 14.02.2011

WIPO, (2016). The Global Innovation Index, http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2016.pdf

<http://www.tasarimkonseyi.gov.tr/konsey/uploads/dosya/kosgeb3.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.07.2017)

<https://teknopark.sanayi.gov.tr/Upload/SingleFile/Dosya-985-362.pdf>, (Erişim Tarihi: 05.05.2017)